

Łukasz Łuczak

**„Konsensualizm – idea współczesnego procesu karnego w świetle
nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z 2013 r. oraz z 2015 r.”**

Polski proces karny; konsensualizm;

Streszczenie

W swoim opracowaniu autor przedstawia zmiany dokonane nowelizacją z dnia 27 września 2013 r. oraz nowelizacją z dnia 20 lutego 2015 r. w zakresie instytucji o charakterze konsensualnym (skazanie bez przeprowadzania rozprawy, dobrowolne poddanie się karze, mediacja). Wskazuje na istotę i zakres zmian oraz ich znaczenie dla rozwoju idei konsensualizmu w polskim procesie karnym. Artykuł ma na celu przedstawienie stałego rozwoju idei konsensualizmu i roli porozumień karnoprosesowych we współczesnym polskim procesie karnym.

The Polish criminal trial; consensus idea;

Summary

In his essay the author presents the last changes in consensus institutions (conviction without a trial, voluntary submission to penalty, mediation) made to the amendment of 27 September 2013 and the amendment of 20 February 2015. The author shows the nature and extent of the changes and their importance to the development of a consensus idea in the Polish criminal trial. The aim of this article is to show the sustainable development of a consensus idea and the role of settlement in contemporary Polish criminal trial.

WPROWADZENIE

Wraz z wejściem w życie, z dniem 1 lipca 2015 r., znowelizowanych ustawą z 27 września 2013 r.¹ oraz ustawą z dnia 20 lutego 2015 r.² przepisów Kodeksu postępowania karnego dokonała się zasadnicza reforma modelu polskiego procesu karnego. Główną intencją ustawodawcy było odformalizowanie postępowania karnego oraz jego usprawnienie i przyspieszenie, jak również dążenie do wzmocnienia zasady kontradyktoryjności i dyspozycyjności oraz idei sprawiedliwości naprawczej. Rozszerzenie zakresu stosowania instytucji o charakterze konsensualnym miało stać

¹ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2013 poz. 1247).

² Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2015, poz. 396).

się jednym z podstawowych środków realizacji założeń nowelizacji wskazanych przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego w uzasadnieniu projektu.³

Bez wątpienia nowelizacja Kodeksu postępowania karnego dokonana ustawami z 2013 r. i 2015 r. odzwierciedla powyższe założenia i znacząco wpływa na kształt polskiego procesu karnego, opierając go na zasadzie kontradiktoryjności i dyspozycyjności postępowania.

Przed przedstawieniem poszczególnych założeń tzw. wielkiej nowelizacji k.p.k. i zmian wprowadzonych w instytucjach o charakterze konsensualnym, pragnę zaznaczyć, iż w momencie przygotowywania tego artykułu do publikacji trwają prace legislacyjne, których głównym założeniem jest cofnięcie wprowadzonych nowelizacjami z 2013 r. oraz 2015 r. zmian, również w zakresie instytucji umożliwiających zawieranie porozumień karnoprosesowych.⁴ Niemniej jednak zmiany wprowadzone w wyniku wymienionych powyżej nowelizacji mają na tyle donosiły charakter, że ich przedstawienie z punktu walorów naukowo-badawczych jest uzasadnione niezależnie od ostatecznego kształtu kolejnych zmian w Kodeksie postępowania karnego.

I. Rozwój idei konsensualizmu w polskim procesie karnym

Odnosząc się do idei konsensualizmu, w pierwszej kolejności należy wskazać, iż stanowi ona w polskim procesie karnym pewne *novum*. Instytucje procesowe pozwalające na zawieranie porozumień karnoprosesowych zostały wprowadzone dopiero na mocy obecnej ustawy karnoprosesowej z 1997 r. Poprzedni Kodeks postępowania karnego z 1969 r. nie zawierał regulacji, pozwalających na zawieranie w toku procesu porozumień karnoprosesowych.

Chęć wprowadzenia instytucji procesowych o charakterze konsensualnym do polskiego procesu karnego w latach 90. wywołała ożywioną dyskusję wśród

³ Uzasadnienie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego do Projektu ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw, Strona Internetowa Ministerstwa Sprawiedliwości <http://bip.ms.gov.pl/pl/projekty-aktow-prawnych/prawo-karne/>, s.3-7.

⁴ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw. Zgodnie z art. 52 Regulaminu Sejmu niniejsza ustawa została przekazana, po jej uchwaleniu przez Sejm, do dalszych prac legislacyjnych w Senacie.

zwolenników i przeciwników tych rozwiązań. Niejednokrotnie przedstawiciele doktryny negatywnie odnosili się do możliwości wprowadzenia instytucji procesowych, pozwalających na zawieranie porozumień.⁵ Sprawilo to, że ustawodawca wprowadzając idee konsensualizmu zachował pewną ostrożność, przede wszystkim dopuszczając możliwość zawierania porozumień karnoprosesowych w odniesieniu do wąskiego katalogu przestępstw. Spowodowało to, że szybko pojawiły się w doktrynie opinie wskazujące na konieczność dokonania zmian w tym zakresie i rozszerzenia zakresu stosowania konsensualizmu. Wynikiem tych postulatów są nowelizacje Kodeksu postępowania karnego z 2003 r. oraz z 2013 r., które dopuszczają zawieranie porozumień karnoprosesowych w odniesieniu do większej liczby przestępstw i służą usprawnieniu postępowania karnego.⁶

Do instytucji procesowych o charakterze konsensualnym w polskim procesie karnym należy zaliczyć: skazanie bez przeprowadzania rozprawy, dobrowolne poddanie się karze oraz mediację. Nowelizacja z 2013 r. dokonała zasadniczych zmian w każdej z powyższych instytucji. Niektóre z nich są odpowiedzią na postulaty doktryny, inne mają na celu uściślenie obecnych regulacji oraz usunięcie wątpliwości interpretacyjnych.

Na wstępie należy podkreślić, iż z uwagi na reformacyjny charakter zmian wprowadzonych nowelizacją z 2013 r. ustawodawca zdecydował się na odpowiednio długi okres *vacatio legis*, stanowiąc, że nowelizacja wejdzie w życie z dniem 1 lipca 2015 r. Jedynie w odniesieniu do nielicznej liczby przepisów ustawodawca przewidział krótsze okresy spoczywania ustawy, pierwszy wynoszący 14 dni od dnia ogłoszenia ustawy (9 listopada 2014 r.), oraz drugi stanowiący, iż wskazane artykuły wchodzą w życie z dniem 2 czerwca 2014 r.

Już jednak w 2014 r. opracowano kolejny projekt nowelizacji przepisów Kodeksu karnego oraz Kodeksu postępowania karnego, w tym również przepisów

⁵ P.Kardas, *Konsensualne sposoby rozstrzygania w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego z dnia 10 stycznia 2003 r.*, Prokuratura i Prawo 2004, nr 1, s. 33-34.

⁶ H.Paluszkiwicz, S.Stachowiak, A.Trzcińska, *Instytucje służące skróceniu postępowania w sądzie pierwszej instancji po nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, [w:] Z.Sobolewski, G.Artymiak, C.P.Kłak (red), *Problemy znowelizowanej procedury karnej: materiały konferencji naukowej Rzeszów-Czarna 17-18 października 2003 r.*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2004, s.29-30.

dotyczących instytucji o charakterze konsensualnym.⁷ Autorzy tego projektu zakładali wprowadzenie zmian między innymi w przepisach znowelizowanych ustawą z 2013 r., które w znaczącej mierze nie weszły jeszcze w życie. Projekt ten zyskał aprobatę ustawodawcy. W uchwalonej przez Sejm w dniu 20 lutego 2015 r. ustawie o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw przyjęto niektóre z zawartych w projekcie zmian, które weszły w życie 1 lipca 2015 r. wraz z przepisami ustawy z 2013 r. Ich zakres i istotę przedstawię omawiając poszczególne instytucje o charakterze konsensualnym.

II. Zakres przedmiotowy zastosowania instytucji o charakterze konsensualnym

Jednym z podstawowych założeń Komisji Kodyfikacyjnej było, tak jak już wspomniałem, rozszerzenie zakresu stosowania instytucji o charakterze konsensualnym. W uzasadnieniu projektu ustawy podkreślano, że brak jest przekonujących racji, aby w sprawach o najcięższe przestępstwa nie było dopuszczalne zawieranie porozumień karnoprosesowych. W ocenie Komisji Kodyfikacyjnej można nawet stwierdzić, iż ryzyko nietrafnych materialnie rozstrzygnięć, z uwagi na „instrumentalne” przyznanie się oskarżonego do popełnienia przestępstwa, jest relatywnie niższe w sprawach o najcięższe przestępstwa niż w sprawach o lżejsze czyny zabronione.⁸

Najprostszym środkiem realizacji powyższych założeń Komisji Kodyfikacyjnej okazało się rozszerzenie katalogu przestępstw w odniesieniu do których dopuszczalne byłoby zawieranie porozumień karnoprosesowych. Warto zauważyć, że dotychczas jedynie instytucja mediacji nie zawierała żadnych ograniczeń przedmiotowych i jej prowadzenie było dopuszczalne, co do zasady, w odniesieniu do wszystkich przestępstw.⁹ Możliwość zawierania porozumień karnoprosesowych w ramach

⁷ *Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, Druk Sejmowy nr 2393.

⁸ *Uzasadnienie*, s. 23.

⁹ W literaturze wskazuje się, że są przestępstwa, w przypadku których prowadzenie mediacji nie jest możliwe np. ze względu na przedmiot ochrony prawnej nie nadają się do rozpoznania w toku postępowania medacyjnego przestępstwa przeciwko wyborom i referendum, czy wymiarowi sprawiedliwości. Są to jednak ograniczenia wynikające ze specyfiki instytucji mediacji. W żadnym wypadku nie ma ograniczeń formalnych,

instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy oraz dobrowolnego poddania się karze była ograniczona i zależała od charakteru popełnionego przestępstwa. Skazanie bez przeprowadzania rozprawy w wyniku nowelizacji z 2013 r. stało się dopuszczalne w odniesieniu do wszystkich występku. Natomiast dobrowolne poddanie się karze stało się możliwe niezależnie od tego, czy oskarżonemu zarzucono popełnienie występuku czy zbrodni, oczywiście pod warunkiem, że zostały spełnione pozostałe przesłanki stosowania tej instytucji. W mojej ocenie rozszerzenie zakresu stosowania konsensualizmu jest właściwym krokiem ustawodawcy, który odpowiada założeniom zasady szybkości postępowania. Ponadto wzrost liczby zawieranych w toku procesu karnego porozumień karnoprosesowych przyczyni się do odformalizowania postępowania i nada większego znaczenia zasadzie kontrydiktoryjności oraz dyspozycyjności procesu karnego. To ważne z punktu widzenia modelu procesu karnego, który został obrany przez polskiego ustawodawcę.

III. Brak sprzeciwu pokrzywdzonego jako nowa przesłanka instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy

Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego z 2013 r. wprowadziła nową przesłankę stosowania instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy, a mianowicie warunek braku sprzeciwu pokrzywdzonego należycie powiadomionego o terminie posiedzenia.

Przed nowelizacją pokrzywdzony nie posiadał uprawnień procesowych, pozwalających mu na czynny udział w negocjacjach i kształtowaniu treści wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy. W doktrynie wskazywano, że sytuacja, w której pokrzywdzony nie może oponować przeciwko wystąpieniu przez prokuratora z wnioskiem o skazanie bez przeprowadzania rozprawy jest niekorzystna z punktu widzenia jego praw procesowych.¹⁰ Wprowadzenie przesłanki braku sprzeciwu pokrzywdzonego należycie powiadomionego o terminie posiedzenia jako jednego

które uniemożliwiłyby prowadzenie mediacji w odniesieniu do danego przestępstwa lub grupy przestępstw. (I. Dziugiej, *Mediacja w postępowaniu przygotowawczym*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2004, s. 30-31).

¹⁰ G.A. Zarański, *Wniosek o skazanie bez rozprawy – kilka uwag i spostrzeżeń praktycznych*, Prokurator 2004, nr 2, s.63.

z warunków uwzględnienia wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy to właściwe posunięcie ustawodawcy. Jest to istotne uprawnienie z punktu widzenia praw pokrzywdzonego, które umożliwia mu skuteczne dochodzenie swoich interesów w procesie karnym na etapie postępowania przygotowawczego.

IV. Uprawnienia Sądu w kształtowaniu treści porozumień karnoprosesowych zawieranych na podstawie art. 335 k.p.k.

Nowelizacja z 2013 r. przyznała także istotne uprawnienie sądowi, który obecnie będzie mógł aktywnie włączyć się w kształtowanie treści wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy. Zgodnie z dodanym art.343§3 k.p.k. sąd może uzależnić uwzględnienie wniosku od dokonania w nim wskazanej przez siebie zmiany zaakceptowanej przez prokuratora i oskarżonego. Przepis ten stanowi uprawnienie sądu i daje mu możliwość wywierania wpływu na kształt zawieranego porozumienia karnoprosesowego, jednakże istota tego przepisu nie sprowadza się jedynie do charakteru przywileju sądu. Regulacja w art.343§3 k.p.k. ma istotne znaczenie dla postępowania w przedmiocie wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy. Z łatwością możemy sobie wyobrazić sytuację, w której sąd nie akceptuje wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy z uwagi na jego treść np. uzna, że zaproponowana we wniosku kara jest zbyt niska. Dotychczasowe regulacje prawne nie były w tym zakresie wystarczające. Kodeks postępowania karnego nie zawierał przepisów prawnych regulujących możliwość udziału sądu w uzgadnianiu treści wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy. Należy jednak przyjąć, że możliwość taka istniała. Zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego sąd orzekający w przedmiocie wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy mógł wniosek zmodyfikować, jeżeli uzyskał zgodę obu stron tego porozumienia. Dopiero jeśli się tak nie stało, zgodnie z art.343§7 k.p.k. sąd rozpoznawał sprawę na zasadach ogólnych.¹¹ Stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy było tożsame z poglądami przedstawicieli doktryny, którzy również dopuszczali możliwość aktywnego udziału sądu

¹¹ Wyrok SN z dnia 1 sierpnia 2013 r., II KK 80/13, LEX nr 1353961.

w uzgadnianiu treści wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy.¹² Wobec powyższego wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego regulacji przewidzianej w art.343§3 k.p.k., na mocy której sąd ma obecnie możliwość aktywnego udziału w kształtowaniu treści wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy i wskazania stronom negocjacji (tj. prokuratorowi i oskarżonemu) konieczności dokonania zmian w treści wniosku, od których uzależnia uwzględnienie wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy i wydanie wyroku skazującego oceniam pozytywnie. Zmiany te stanowią odzwierciedlenie obecnej praktyki sądowej i są odpowiedzią na poglądy doktryny oraz orzecznictwa w tym zakresie.

V. Treść porozumienia karnoprosesowego zawieranego w ramach instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy

Ustawodawca nowelizacją z 2013 r. rozszerzył zakres przedmiotowy porozumienia karnoprosesowego zawieranego w ramach skazania bez przeprowadzania rozprawy. Na gruncie poprzednich regulacji negocjacje prokuratora i oskarżonego dotyczyły jedynie kary lub środka karnego. Przedmiotem uzgodnień był więc wymiar i rodzaj kary lub środka karnego. Obecnie porozumienie karnoprosesowe zawierane w ramach skazania bez przeprowadzania rozprawy obejmuje kary lub inne środki przewidziane w Kodeksie karnym za przypisany oskarżonemu występki. Zmiana dokonana nowelizacją z 2013 r. rozszerzyła zakres przedmiotowy uzgodnień. Obecnie przedmiotem negocjacji jest nie tylko, jak do tej pory rodzaj oraz wymiar kary i środków karnych, lecz również innych środków przewidzianych w Kodeksie karnym za przypisany oskarżonemu występki. Ustawodawca na gruncie obecnych regulacji dopuszcza możliwość objęcia porozumieniem „kar”, a nie jak do tej pory „kary”. Dotyczy to sytuacji, w których na gruncie Kodeksu karnego dopuszczalne jest orzeczenie obok kary pozbawienia wolności kary grzywny jako kary kumulatywnej¹³. Pod pojęciem „innych środków” należy rozumieć właśnie środki karne, jak również środki probacyjne w tym warunkowe zawieszenie wykonania kary oraz inne środki

¹² W.Marcinkowski, *Nowelizacja trybu dotyczącego wniosku prokuratora o skazanie oskarżonego bez przeprowadzania rozprawy*, Prokurator 2003, nr 2, str. 34.

¹³ A.Marek, *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2009, s. 266.

reakcji karnej, które w wyniku nowelizacji zostały wprowadzone do Kodeksu karnego.¹⁴ Skorzystanie z konkretnych środków przewidzianych w Kodeksie karnym uzależnione jest od przypisanego oskarżonemu występkowi i wynika z przepisów prawa karnego materialnego. Wobec powyższego prokurator, uzgadniając z oskarżonym treść wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy musi mieć na uwadze kwalifikację prawną zarzucanego czynu.¹⁵ Ustawodawca słusznie dokonał zmiany w treści art. 335 k.p.k. Przed nowelizacją zawarcie porozumienia na mocy, którego oskarżony zostanie skazany na kary pozbawienia wolności i kumulatywną karę grzywny było możliwe. Podobnie sytuacja wyglądała w odniesieniu do warunkowego zawieszenia wykonania uzgodnionej kary. To istotne doprecyzowanie regulacji prawnej rozwiewa wątpliwości interpretacyjne art. 335§1 k.p.k. w zakresie przedmiotu porozumienia karnoprosesowego zawieranego w ramach instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy.

Zagadnienie, które może budzić wątpliwości to możliwość wystąpienia we wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy o warunkowe umorzenie postępowania wobec oskarżonego. Warunkowe umorzenie postępowania jest instytucją prawa karnego materialnego o charakterze probacyjnym. W doktrynie uznaje się, że wyrok warunkowo umarzający postępowanie nie ma charakteru wyroku skazującego.¹⁶ Nowelizacja z 2015 r. dokonała wprowadzenia zmiany w treści art. 335§2 k.p.k. i obecnie przepis ten wskazuje, że prokurator dołącza do aktu oskarżenia wnioski o wydanie wyroku. Wydaje się jednak, że zmiana ta nie ma wpływu na dopuszczalność złożenia w ramach skazania bez przeprowadzania rozprawy wniosku o warunkowe umorzenie postępowania. Przede wszystkim art. 336 k.p.k. umożliwia prokuratorowi złożenie wniosku o warunkowe umorzenie postępowania. Wobec powyższego nie jest konieczne występowanie z takim wnioskiem w ramach art. 335 k.p.k. Należy również zwrócić uwagę, iż za przyjęciem takiego stanowiska przemawia również fakt, iż w przypadku złożenia wniosku o warunkowe umorzenie postępowania nie jest sporządzany akt oskarżenia, a z kolei wniosek o skazanie bez przeprowadzania

¹⁴ T.H.Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467*, System Informacji Prawnej LEX 2014, LEX nr 8930.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ A.Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer business, Warszawa 2010, s.221.

rozprawy na mocy art.335§2 k.p.k. jest dołączany do aktu oskarżenia. Natomiast na podstawie art.335§1 k.p.k. sporządzany jest wniosek o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych sankcji karnych. Skoro celem instytucji z art.335 k.p.k. jest doprowadzenie do skazania oskarżonego to należy uznać, że nie ma podstaw do złożenia przez prokuratora w ramach instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy wniosku o warunkowe umorzenie postępowania wobec oskarżonego.

Nowelizacja z 2013 r. oraz nowelizacja z 2015r. dopuściły także możliwość objęcia przedmiotem porozumienia karnoprocesowego zawieranego w ramach skazania bez przeprowadzania rozprawy kwestię poniesienia przez oskarżonego kosztów procesu. Przedmiotem uzgodnień można więc uczynić, czy i w jakiej wysokości oskarżony poniesie koszty procesu. Zasądzenie kosztów procesu należy jednakże do sądu i ma miejsce w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie. W przypadku objęcia treścią porozumienia karnoprocesowego kwestii kosztów procesu sąd związany jest ustaleniami poczynionymi przez oskarżonego oraz prokuratora i nie może samodzielnie określić kto, w jakiej części i zakresie je ponosi. W literaturze wskazywano na niespójność powyższej regulacji prawnej w noweli z 2013 r., gdzie ustawodawca w art.335§1k.p.k. posłużył się zwrotem „kosztów postępowania”. Kodeks postępowania karnego posługuje się natomiast terminem „koszty procesu”.¹⁷ Niewątpliwie, ustawodawca w art.335§1 k.p.k. użył błędnego terminu i popełnił oczywistą omyłkę legislacyjną, która została skorygowana nowelizacją z 2015 r., która zastąpiła zwrot „koszty postępowania” zwrotem „koszty procesu”.

VI. Uzasadnienie „konsensualnego” aktu oskarżenia

Kolejna zmiana, jaką wprowadziła nowelizacja z 2013 r., dotyczy kwestii uzasadniania aktu oskarżenia w przypadku, gdy składany jest wniosek o skazanie bez przeprowadzania rozprawy. Uzasadnienie takiego aktu oskarżenia można ograniczyć

¹⁷ L.K.Paprzycki (red.), *Komentarz aktualizowany do art.1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, System Informacji Prawnej LEX 2014, LEX nr 9491.

do wskazania dowodów świadczących o tym, że okoliczności popełnienia czynu nie budzą wątpliwości i wskazujących, że cele postępowania zostaną osiągnięte. Ponadto do uzasadnienia aktu oskarżenia w przypadku składania wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy nie stosuje przepisów art.331§1 i 2 k.p.k., które nakładają obowiązek dołączenia do skargi zasadniczej załączników oraz elementów dodatkowych.

VII. Skazanie bez przeprowadzania rozprawy jako przesłanka złagodzenia odpowiedzialności

Z instytucji procesowych o charakterze konsensualnym płyną korzyści zarówno dla oskarżonego, jak i organów procesowych. Zakończenie procesu karnego w oparciu o porozumienie karnoprosowe znacząco przyspiesza tok postępowania, przede wszystkim z uwagi na ograniczenie postępowania dowodowego. Jest to bez wątpienia korzystne z punktu widzenia organów procesowych, które szybko i sprawnie doprowadzają do wydania orzeczenia kończącego postępowanie. Oskarżony wyrażając zgodę na konsensualne zakończenie procesu karnego jednocześnie rezygnuje z przeprowadzenia jawnej i kontradyktoryjnej rozprawy w całości. W zamian za to może liczyć za łagodniejszy wyrok, niż ten który mógłby uzyskać po przeprowadzeniu procesu karnego w całości. Istotne znaczenie w tym zakresie mają zmiany wprowadzone nowelizacją z 2015 r. Ustawodawca zdecydował się na dodanie art. 60a k.k., który swoim zasięgiem objął wszystkie instytucje procesowe o charakterze konsensualnym przewidziane w art.335 k.p.k., art. 338a k.p.k. oraz art.387 k.p.k. Zgodnie z tym przepisem, sąd uwzględniając wniosek o skazanie bez przeprowadzania rozprawy lub wniosek o dobrowolne poddanie się karze może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary także w innych wypadkach niż przewidziane w art.60§1-4 k.k., a ponadto sąd może odstąpić od wymierzenia kary i orzec wyłącznie środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, jeżeli przypisany oskarżonemu występki jest zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności. W związku z dodaniem art.60a k.k. nowelizacja z 2015 r. W związku z dodaniem art.60a k.k. nowelizacja z 2015 r. dokonała zmiany w treści art.343 k.p.k., który

obecnie stanowił samodzielną podstawę do nadzwyczajnego złagodzenia kary, warunkowego jej zawieszenia oraz odstąpienia od wymierzenia kary i poprzestania na orzeczeniu środka karnego.

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą z 2015 r. art.343§1 k.p.k. w sytuacji, gdy nie miałby zastosowania art.46 k.k. (przepis ten dotyczy środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę) sąd może uzależnić uwzględnienie wniosku, o którym mowa w art.335 k.p.k. od naprawienia szkody w całości albo w części lub od zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Ponadto uznając za celowe ze względu na możliwość porozumienia się oskarżonego z pokrzywdzonym w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia sąd może odroczyć posiedzenie i wyznaczyć stronom odpowiedni termin na poczynienie uzgodnień. W przypadku, gdy oskarżony i pokrzywdzony wystąpią z wnioskiem o wyznaczenie przerwy lub odroczenie posiedzenia celem dokonania uzgodnień w przedmiocie naprawienia szkody lub zadośćuczynienia sąd obligatoryjnie zarządza stosowną przerwę lub odracza posiedzenie.

VIII. Posiedzenie w przedmiocie wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy

Nowelizacja z 2013 r. zakładała również dokonanie zmiany w art.343§5 k.p.k., który dotyczy kwestii obecności na posiedzeniu sądu w przedmiocie skazania bez przeprowadzania rozprawy. Oprócz prokuratora, oskarżonego i pokrzywdzonego – tak jak to było dotychczas – prawo udziału w posiedzeniu miało przysługiwać również podmiotowi zobowiązanemu do zwrotu na rzecz Skarbu Państwa uzyskanej korzyści majątkowej, oczywiście jeśli do aktu oskarżenia zostałby w ogóle dołączony wniosek przewidziany w art.333§4 k.p.k. Jednakże nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania karnego z 2015 r. usunęła zakładaną zmianę i utrzymała dotychczasowe brzmienie tego przepisu. Spowodowane to było tym, iż nowelizacja z 2015 r. uchyliła §4 art.333 k.p.k., który w brzmieniu ustalonym nowelizacją z 2013 r. przewidywał możliwość nałożenia na podmiot zobowiązania do zwrotu na rzecz Skarbu Państwa uzyskanej korzyści majątkowej.

IX. Nieuwzględnienie wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy

Ostatnia z dokonanych nowelizacją z 2013 r. zmian w instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy dotyczy sytuacji, w której sąd nie znajduje podstaw do uwzględnienia wniosku i kieruje sprawę do rozpoznania na zasadach ogólnych. Nowelizacja z 2013 r. uściśla obecną regulację prawną w tym zakresie. Organy postępowania przygotowawczego, składając wniosek o skazanie bez przeprowadzania rozprawy mogą znacznie ograniczyć treść uzasadnienia aktu oskarżenia. Dotychczasowe przepisy prawne nie dawały nam odpowiedzi, czy w przypadku nie uwzględnienia tego wniosku przez sąd uzasadnienie aktu oskarżenia powinno zostać uzupełnione. Ustawodawca wprowadza w tym zakresie istotną zmianę wskazując, że w terminie 7 dni od daty posiedzenia prokurator dokonuje czynności określonych w art.333§1 i 2 k.p.k., czyli uzupełnia treść aktu oskarżenia o niezbędne elementy i załączniki.

Nowelizacja z 20 lutego 2015 r. w art.335§4 k.p.k. wprowadziła ponadto dopuszczalność ponownego złożenia wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy przewidzianego w art.335§1 k.p.k. jedynie wówczas, gdy zwrot wniosku nastąpił z przyczyn wskazanych w art.343§ 1,2 lub 3 k.p.k. tzn. z powodu uzależnienia przez sąd uwzględnienia wniosku od dokonania w nim wskazanych zmian, naprawienia szkody w całości albo w części lub od zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz sprzeciwu pokrzywdzonego wobec takiego sposobu zakończenia postępowania karnego. Jednakże zwrot sprawy prokuratorowi, który wystąpił z wnioskiem określonym w art.335§1 k.p.k., nie stoi na przeszkodzie wystąpieniu z wnioskiem, o którym mowa w art.335§2 k.p.k. bez względu na przyczynę z powodu której nastąpił zwrot sprawy. W dalszej części swojego opracowania postaram się przybliżyć dwojaki charakter instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy przewidziany w art.335§1 k.p.k. oraz w art.335§2 k.p.k. w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z 20 lutego 2015 r.

Warto również zwrócić uwagę, że projekt nowelizacji z 2015 r. w zakresie instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy przewidywał rozróżnienie instytucji

braku podstaw do uwzględnienia wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy oraz nieuwzględnienia wniosku (art.343§7k.p.k.). Zgodnie z proponowanym art.343§7 k.p.k., jeżeli sąd uznałby, że nie zachodzą podstawy do uwzględnienia wniosku, o którym mowa w art.335§1 k.p.k., sprawa podlegałaby rozpoznaniu na zasadach ogólnych. Projekt nowelizacji zakładał, że w przypadku braku podstaw do uwzględnienia wniosku, sprawa byłaby przez sąd zwracana prokuratorowi. W przypadku zaś nieuwzględnienia przez sąd wniosku wskazanego w art.335§2 k.p.k. sprawa podlegałaby rozpoznaniu na zasadach ogólnych, a prokurator w terminie 7 dni od dnia posiedzenia dokonywałby czynności związanych z uzupełnieniem aktu oskarżenia. Ostatecznie ustawodawca nie podzielił stanowiska autorów projektu nowelizacji w tym zakresie i nie wprowadził do Kodeksu postępowania karnego powyżej zmiany. Wydaje się, że proponowane rozróżnienie instytucji braku podstaw do uwzględnienia wniosku określonego w art.335§1 k.p.k. oraz nieuwzględnienia wniosku z art.335§2 k.p.k. było właściwym posunięciem projektodawców i stanowiło konsekwencję przyjęcia dwojakiemu modelu instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy.

X. Skazanie bez przeprowadzania rozprawy – dwojaki charakter instytucji

Nowelizacja z 2015 r. w zakresie instytucji o charakterze konsensualnym w przeważającej mierze dotyczy skazania bez przeprowadzania rozprawy. Dokonując interpretacji art.335§1 i 2 k.p.k. w kształcie przyjętym ustawą z 2015 r. można byłoby wyprowadzić wniosek, iż ustawodawca wprowadza dwojaki rodzaj sytuacji, w których stosowanie instytucji skazania bez przeprowadzania jest możliwe. W art.335§1 k.p.k. przewiduje możliwość skazania bez rozprawy w sytuacji, gdy oskarżony przyznaje się do winy, a w świetle złożonych przez niego wyjaśnień okoliczności popełnienia przestępstwa i wina nie budzą wątpliwości, a ponadto postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania karnego zostaną osiągnięte. W takiej sytuacji, zgodnie ze zdaniem 4 art.335§1 k.p.k. prokurator, zamiast z aktem oskarżenia, występuje do sądu z wnioskiem o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za przypisany

mu występku, uwzględniając przy tym prawnie chronione interesy pokrzywdzonego. Bezpośrednią korzyścią płynącą z art.335§1 k.p.k. jest możliwość zaniechania przeprowadzania dalszych czynności dowodowych. W drugim przypadku, przewidzianym w art.335§2 k.p.k. skorzystanie z instytucji skazania bez przeprowadzania możliwe jest, gdy okoliczności popełnienia przestępstwa i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości, a oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami. W tym przypadku prokurator dołącza do aktu oskarżenia wnioski o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za przypisany mu występku.

Wprowadzenie przez ustawodawcę dwojakiego rodzaju sytuacji, w których możliwe jest skorzystanie z instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy jest niezbyt udolnym posunięciem. W założeniu ustawodawcy omówiona propozycja ma rozwiązać występujący w praktyce problem stosowania instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy mimo braku wyjaśnień oskarżonego, a zwłaszcza wobec braku przyznania się przez niego do winy. Wydaje się, że zamiast osiągnięcia zamierzonego rezultatu, ustawodawca pogłębi wprowadzoną regulacją wątpliwości interpretacyjne w zakresie przesłanki niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa.

Spore kontrowersje budzi zmiana w zakresie instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy dotycząca przesłanki niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa. Nowelizacja z 2015 r. dokonuje modyfikacji tej przesłanki i normuje ją w następującym kształcie: „jeżeli okoliczności popełnienia przestępstwa i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości, a oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami” (art.335§2 k.p.k.). Ustawa z 2015 r., podobnie jak czyni to nowelizacja z 2013 r. w odniesieniu do instytucji dobrowolnego poddania się karze na rozprawie głównej (art.387 k.p.k.) uzupełnia powyższą przesłankę o warunek, aby również wina oskarżonego nie budziła wątpliwości. Zmiana ta nie rozwiewa wątpliwości interpretacyjnych związanych z wykładnią omawianej przesłanki i nie udziela jednoznacznej odpowiedzi, czy konieczne jest przyznanie się oskarżonego do winy.

XI. „Oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami” – interpretacja pojęcia

Istotne problemy interpretacyjne wiążą się również z wprowadzonym w wyniku nowelizacji z 2015 r. w art.335§2 zwrotem „oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami”. Przede wszystkim w dotychczasowym stanie prawnym Kodeks postępowania karnego nie posługiwał się terminem „oświadczenia dowodowe”. Wątpliwości może więc nasuwać odpowiedź, czym są owe oświadczenia dowodowe – czy są tym samym co „wyjaśnienia oskarżonego”, czy pod tym pojęciem należy rozumieć coś odmiennego. W literaturze uznaje się, że oświadczenia dowodowe (zeznania, opinie, wyjaśnienia) są oświadczeniami wiedzy, czyli przekazem treści intelektualnych.¹⁸ Wobec powyższego należy uznać, iż „oświadczenia dowodowe oskarżonego” to nic innego jak składane przez niego wyjaśnienia.

Ponadto wątpliwości może budzić fakt, czy konieczne jest przyznanie się przez oskarżonego do winy, aby jego oświadczenia dowodowe nie były sprzeczne z dokonanymi ustaleniami. W mojej ocenie przyznanie się przez oskarżonego do winy nie jest niezbędne. Należy zauważyć, że przede wszystkim w przyjętej nowelizacji z 2015 r. art.335§1 k.p.k. ustawodawca wprost wymaga przyznania się do winy, aby możliwe było zaniechanie przeprowadzania dalszych czynności dowodowych. Biorąc pod uwagę kryterium racjonalnego ustawodawcy, gdyby wymagał on tego samego warunku w art.335§2 k.p.k. wyraziłby to *expressis verbis*. Należy jednak zauważyć, iż wyjaśnienia oskarżonego nie są bez znaczenia dla przyjęcia „niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa i winy”. Muszą one znaleźć odzwierciedlenie w zgromadzonym w toku postępowania materiale dowodowym i być z nim spójne. Wobec powyższego należy przyjąć, że przyznanie się oskarżonego do winy nie jest wprawdzie warunkiem *sine qua non* skorzystania z instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy, to jednakże wyjaśnienia oskarżonego muszą znaleźć odzwierciedlenie w zgromadzonym materiale dowodowym. W takiej sytuacji rodzi się

¹⁸ T.Grzegorzcyk, J.Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2009, s. 370.

niebezpieczeństwo nadmiernie szerokiego, a nawet dowolnego pojmowania zwrotu „oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami”. Przede wszystkim należy zauważyć, że ustawodawca proponuje, aby oświadczenia dowodowe składane przez oskarżonego nie były sprzeczne z dokonanymi przez organ procesowy ustaleniami faktycznymi, nie wymagając, aby były one z nimi zgodne. Łatwo możemy sobie wyobrazić sytuację, w której oskarżony nie przyzna się do winy oraz nie złoży wyjaśnień w tej kwestii, a ponadto nie podejmie czynności procesowych przemawiających za jego obroną, w szczególności nie złoży żadnych wniosków dowodowych. Jednakże, jeśli z pozostałego materiału dowodowego wynika bezspornie, iż oskarżony jest sprawcą zarzucanego mu czynu, to w myśl dyrektywy swobodnej oceny dowodów wyjaśnienia oskarżonego nieprzyznającego się do popełnienia przestępstwa nie staną na przeszkodzie, aby przyjąć, że zachodzi stan niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa, a wobec tego można byłoby uznać, iż spełniona jest jedna z przesłanek materialnoprawnych skazania bez przeprowadzania rozprawy. Takie twierdzenia wydają się jednak zbyt daleko idące. Oświadczenie oskarżonego o przyznaniu się do winy musi znaleźć odzwierciedlenie w zebranych materiałach dowodowych i być z tym materiałem spójne. Wprawdzie przyznanie się przez oskarżonego do winy nie jest warunkiem *sine qua non* skorzystania z instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy na podstawie art.335§2 k.p.k., to wyraźne oświadczenie oskarżonego, że nie przyznaje się do winy uniemożliwia przyjęcie, że oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami. Należy zatem uznać, że aktywne negowanie przez oskarżonego swojej winy prowadzi do sytuacji, w której spełnienie przesłanki niebudzących wątpliwości staje się niemożliwe, a wobec tego wykluczone jest skorzystanie z instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy z uwagi na niespełnienie jednej z przesłanek jej stosowania. Należy zatem stwierdzić, iż oświadczenie oskarżonego w przedmiocie nieprzyznania się do winy nie ma charakteru irrelevantnego dla zastosowania instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy. Nieprzyznanie się przez oskarżonego do winy i wyraźne oświadczenie w tym zakresie stoi w sprzeczności z dokonanymi ustaleniami wskazującymi na jego

sprawstwo i uniemożliwia przyjęcie, że spełniona została przesłanka niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa.

Dla kompleksowego przedstawienia złożonego charakteru przesłanki niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa konieczne jest rozważenie, czy „oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami” zarówno, gdy powyższe oświadczenia dowodowe w całości nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami, czy może ustawodawca dopuszcza częściową sprzeczność oświadczeń dowodowych z dokonanymi ustaleniami. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, iż nowelizacja Kodeksu postępowania karnego z 2015 r. nie daje nam w tym zakresie wyraźnej odpowiedzi. Gdyby zaryzykować przyjęcie stanowiska, że na gruncie art. 335§2 k.p.k. dopuszczalna jest częściowa sprzeczność oświadczeń dowodowych złożonych przez oskarżonego, można byłoby stwierdzić, że w takiej sytuacji oświadczenie oskarżonego, iż nie przyznaje się do winy nie stanowiłoby przeszkody do skorzystania z instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy przewidzianej w art. 335§2 nowelizacji k.p.k. Istotne znaczenie w tym zakresie stanowi jeszcze rozróżnienie instytucji „przyznania się do winy” oraz „przyznania się do czynu”. W pierwszej kolejności należy wskazać, że sam ustawodawca posługuje się tymi rozbieżnymi pojęciami zamiennie, chociaż można mieć poważne wątpliwości, czy przypisuje im odmienne znaczenie. W art. 386§1 k.p.k. ustawodawca posługuje się zwrotem „przyznanie się do czynu”, z kolei w art. 388 k.p.k. mowa jest o „przyznaniu się do winy”. W konsekwencji jednak biorąc pod uwagę kryterium racjonalnego ustawodawcy możemy postawić tezę, iż pojęcia te nie są tożsame i należy nadać im inne znaczenie. W doktrynie polskiego procesu karnego również oddziela się przyznanie się przez oskarżonego do czynu od przyznania się do winy. Przyznanie się do czynu należy postrzegać jako potwierdzenie faktu popełnienia czynu zabronionego. Przyznanie się do winy to z kolei uznanie przez oskarżonego, że powinien on za swój czyn ponieść odpowiedzialność karną.¹⁹ Takie twierdzenia odpowiadają przyjętej na gruncie polskiego prawa karnego materialnego strukturze przestępstwa. Oskarżony jest winny popełnionego czynu zabronionego w przypadku, gdy można mu jako

¹⁹ M. Klejnowska, *Przyznanie się do czynu a przyznanie się do winy*, Pal. 2005, z. 5-6, s. 74 i nast.

„sprawcy czynu bezprawnego, karalnego i karygodnego, postawić zarzut, że w jego sytuacji normatywny obywatel (dobry fachowiec w danej dziedzinie relacji z dobrem prawnym, przestrzegający zasad ostrożnego postępowania, wykazujący troskę o dobra chronione prawem) nie podjąłby decyzji popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary”.²⁰ Możliwa jest zatem sytuacja, że oskarżony przyzna się do popełnienia czynu zabronionego, ale nie będzie dopatrywał się swojej winy w jego popełnieniu np. z uwagi na to, że działał w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność wyłączająca bezprawność. Takie twierdzenia znajdują odzwierciedlenie w poglądach przedstawicieli doktryny, którzy podkreślają, że możliwa i dopuszczalna jest sytuacja, w której oskarżony przyzna się do zarzucanego mu w akcie oskarżenia czynu zabronionego, jednakże będzie on kwestionował swoją winę.²¹ W literaturze wskazuje się, że przyznanie się do czynu, a przyznanie się do winy są to dwa odmienne pojęcia, które nie oznaczają tego samego.²² Oskarżony może bowiem w swoich wyjaśnieniach potwierdzić fakt popełnienia zarzucanego mu czynu zabronionego, jednocześnie kwestionując stawiany mu zarzut popełnienia przestępstwa wskazując, iż działał np. w granicach obrony koniecznej.²³ Przyznanie się do czynu to jedynie przyznanie faktu dokonania czynu zabronionego. Przyznanie się do winy stanowi z kolei potwierdzenie wszystkich elementów przestępstwa, a więc również sprawstwa czynu.²⁴ Z uwagi na pogląd doktryny wyrażony w tym ostatnim zdaniu można stwierdzić, iż przyznanie się do winy swoim zakresem obejmuje przyznanie się do czynu. Skoro oskarżony przyznaje się do winy to swoim oświadczeniem obejmuje również przyznanie, że dopuścił się on czynu zabronionego. Złożenie zaś jedynie oświadczenia przez oskarżonego w przedmiocie potwierdzenia sprawstwa czynu nie stanowi przyznania się do winy. Oskarżony przyznając się do zarzucanego mu czynu może zachować się w dwojaki sposób. Po pierwsze, może kwestionować swoją winę lub po drugie, może nie złożyć w przedmiocie przyznania się lub nieprzyznania się do winy żadnego oświadczenia, korzystając

²⁰ W.Wróbel, A.Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2010, s. 175.

²¹ K.Girdwoyń, *Konsensualny wymiar kary. Instytucje powszechnego procesu karnego*, Wydawnictwo Liber, Warszawa 2006, s. 44.

²² L.K.Paprzycki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-424*, System Informacji Prawnej LEX 2013, LEX nr 8787.

²³ J. Wałach, *Wyjaśnienia oskarżonego przed sądem pierwszej instancji*, Prokuratura i Prawo 2011, nr 12, s. 157.

²⁴ T.Grzegorzcyk, J.Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2009, s. 725, 729.

z konstytucyjnego uprawnienia do odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania lub odmowy składania wyjaśnień i złożyć jedynie częściowe wyjaśnienia obejmujące swoim zakresem przyznanie się do zarzucanego czynu zabronionego.

Przyjęcie stanowiska, że przyznanie się przez oskarżonego do zarzucanego czynu zabronionego nie jest tożsame z przyznaniem się do winy i zarazem aprobatą tezy o dopuszczalności częściowej sprzeczności oświadczeń dowodowych z dokonanymi ustaleniami może doprowadzić do wysnucia wniosku, że przyznanie się przez oskarżonego do dokonania czynu zabronionego i jednocześnie kwestionowanie swojej winy, w świetle przedstawionych powyżej poglądów doktryny, które dostrzegają odmienną treść terminu „przyznanie się do winy” od pojęcia „przyznanie się do czynu zabronionego”, nie stoi na przeszkodzie przyjęciu, iż omawiana przesłanka „oświadczenia dowodowe złożone przez oskarżonego nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami” została spełniona. Jednakże pamiętać wciąż należy, że stanowisko takie wobec wyraźnej dystynkcji treści nowego przepisu art.335§2 k.p.k. może być co najmniej dyskusyjne. Przede wszystkim należy ponownie podkreślić, iż pomimo, że oświadczenie oskarżonego w przedmiocie przyznania się do winy nie jest warunkiem *sine qua non* skorzystania z instytucji przewidzianej w art.335§2 k.p.k., to jednak oświadczenie o przeciwnej treści i wyraźne kwestionowanie przez oskarżonego swojej winy nie ma charakteru irrelevantnego dla skorzystania z instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy.

Nietrafne w przypadku powyższej zmiany jest, tak jak już wspomniałem, posłużenie się zwrotem „oświadczenia dowodowe”. Kodeks postępowania karnego w dotychczasowych przepisach nie zawiera takiego terminu. W związku z tym zmiana ta powoduje jedynie kolejne, niepotrzebne wątpliwości interpretacyjne związane z przesłanką „niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa”.

XII. Przyznanie się do winy jako podstawa do zaniechania przeprowadzania dalszych czynności dowodowych (art. 335§1 k.p.k.).

Nowelizacji z 2015 r. wprowadza również wymóg przyznania się podejrzanego do winy, aby możliwe było zaniechanie przeprowadzenia dalszych czynności

dowodowych (art.335§1 k.p.k.). Powyższe zmiany zdecydowanie zaostrożają przesłanki, od których spełnienia uzależniona jest możliwość ograniczenia czynności dowodowych w postępowaniu przygotowawczym. Do czasu wejścia w życie nowelizacji ustawodawca w art.335§2 k.p.k. wymagał, aby w świetle zebranych dowodów wyjaśnienia podejrzanego nie budziły wątpliwości. Przepisy prawa nie wymagały więc od podejrzanego przyznania się do winy. W wyniku nowelizacji z 2015 r. ustawodawca w art.335§1 k.p.k. jednoznacznie wymaga od podejrzanego przyznania się do winy, aby możliwe było zaniechanie przeprowadzania dalszych czynności dowodowych.

Ponadto nowelizacja z 2015 r. w art.335§1 k.p.k. zakłada, że w przypadku zaniechania przeprowadzania dalszych czynności dowodowych prokurator występuje do sądu z wnioskiem o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za przypisany mu występki. Nie sporządza on aktu oskarżenia. Powyższy wniosek powinien zawierać, zgodnie z art.335§3 k.p.k. dane z art.332§1 pkt 1-5 k.p.k. Uzasadnienie wniosku ogranicza się zaś do wskazania dowodów świadczących o tym, że okoliczności popełnienia czynu i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości oraz świadczących o tym, że cele postępowania zostaną osiągnięte bez przeprowadzania rozprawy. Wraz z wnioskiem przekazuje się do sądu materiały z postępowania przygotowawczego. Stronom, obrońcom i pełnomocnikom przysługuje prawo do przejrzenia akt sprawy, o czym należy ich pouczyć.

W przypadku wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy składanego wraz z aktem oskarżenia nowelizacja z 2015 r. również ogranicza jego uzasadnienie do wskazania dowodów świadczących o tym, że okoliczności popełnienia czynu i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości oraz świadczących o tym, że cele postępowania zostaną osiągnięte bez przeprowadzania rozprawy. Ponadto sporządzany akt oskarżenia także ma formę uproszczoną, gdyż zgodnie z art.335§2 k.p.k. nie zawiera załączników oraz elementów dodatkowych przewidzianych w art.333§1 i 2 k.p.k.

XIII. Dobrowolne poddanie się karze poza rozprawą jako nowa instytucja polskiego procesu karnego

Podobnie, jak w przypadku skazania bez przeprowadzania rozprawy, także w zakresie instytucji dobrowolnego poddania się karze, ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie zmian, mających na celu nie tylko rozszerzenie zakresu stosowania konsensualizmu, ale również wprowadzenie regulacji będących odpowiedzią na postulat doktryny i orzecznictwa.

Przede wszystkim ustawodawca w przyjętej nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z 2013 r. dopuszcza możliwość procedowania w przedmiocie wniosku o dobrowolne poddanie się karze na posiedzeniu (art. 343a k.p.k.). Zgodnie z dodanym art.343a k.p.k. dopuszczalne stało się rozpoznanie wniosku o dobrowolne poddanie się karze na posiedzeniu w sytuacji gdy:

a/ wniosek został złożony przez oskarżonego przed doręczeniem mu zawiadomienia o terminie rozprawy (art.338a k.p.k.),

b/czyn zabroniony zarzucony oskarżonemu stanowi występki (art.339§1 pkt 4 k.p.k.).

Powyższa zmiana odzwierciedla dotychczasową regulację obowiązującą na gruncie postępowania uproszczonego (art.474a §1 k.p.k.). Należy przy tym wskazać, że w wyniku nowelizacji z 2013 r. z Kodeksu postępowania karnego zostało wyeliminowane postępowanie uproszczone, a tym samym przewidziany w nim sposób procedowania sądu w przedmiocie wniosku o dobrowolne poddanie się karze. Jednakże rozpoznanie wniosku przewidzianego w art.387 k.p.k. jest nadal możliwe na posiedzeniu i to w jeszcze szerszym zakresie niż dotychczas. Decydujące znaczenie ma jedynie czas złożenia wniosku (wymóg złożenia go przed doręczeniem zawiadomienia o terminie rozprawy) oraz charakter przestępstwa popełnionego przez oskarżonego (zarzucany oskarżonemu czyn musi być występkiem; w przypadku zbrodni rozpoznanie wniosku następuje zawsze na rozprawie).

Nowelizacja z 2015 r. wprowadziła również własną modyfikację w treści art.338a k.p.k., zgodnie z którą oskarżony może przed doręczeniem mu zawiadomienia o terminie rozprawy złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego, orzeczenie przepadku lub środka

kompensacyjnego, bez przeprowadzenia postępowania dowodowego. Ponadto w myśl nowego przepisu art.338a k.p.k. wniosek oskarżonego może dotyczyć również wydania określonego rozstrzygnięcia w przedmiocie poniesienia kosztów procesu.

XIV. Nowelizacja instytucji dobrowolnego poddania się karze na rozprawie głównej

Kolejna zmiana, którą wprowadziła nowelizacja z 2013 r. dotyczy przesłanki stosowania instytucji dobrowolnego poddania się karze – okoliczności popełnienia przestępstwa. Ustawodawca wprowadził nowy warunek, aby nie tylko okoliczności popełnienia przestępstwa nie budziły wątpliwości, ale również wina. Przede wszystkim należy podkreślić, iż przesłanka niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa jest przedmiotem wątpliwości interpretacyjnych oraz sporów doktrynalnych. Spór przedstawicieli doktryny dotyczy przede wszystkim kwestii, czy konieczne jest przyznanie się oskarżonego do winy, aby można mówić o tym, że okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości. Przeważająca część autorów stoi na stanowisku, że nie jest ono wymagane.²⁵ W literaturze możemy spotkać się również z poglądem, że przyznanie się oskarżonego do winy nie jest wprost wymagane, to jednak samą zgodę na skazanie bez przeprowadzania rozprawy należy traktować jako ekwiwalent przyznania się do winy.²⁶ Nowelizacja z 2013 r. rozszerza zakres omawianej przesłanki i wymaga, aby nie tylko okoliczności popełnienia przestępstwa nie budziły wątpliwości, ale również wina. W żaden sposób jednak nie udziela odpowiedzi na pytanie, czy konieczne jest przyznanie się oskarżonego do winy. Nadal interpretacja powyższej przesłanki rodzi wiele wątpliwości i z pewnością będzie stanowiła przedmiot rozważań przedstawicieli doktryny procesu karnego. W mojej ocenie trafne jest stanowisko wskazujące, że przyznanie się oskarżonego do winy nie jest warunkiem koniecznym osiągnięcia stanu niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa, również na gruncie regulacji wprowadzonej nowelizacją z 2013 r.

²⁵ M.Klejnowska, *Przyznanie się do czynu a przyznanie się do winy*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2005, s. 81.

²⁶ S.Waltoś, *Nowe instytucje w kodeksie postępowania karnego z 1997 roku*, Państwo i Prawo 1997, nr 8, s.27.

Jednym z powodów, które mogą zachęcić oskarżonego do poczynienia uzgodnień i zakończenia procesu karnego w jednym z przewidzianych trybów konsensualnych powinna być możliwość skorzystania z instytucji prawa karnego materialnego w stopniu szerszym niż przewiduje to Kodeks karny. Na gruncie dotychczasowych regulacji prawnych możliwość taka w odniesieniu do instytucji dobrowolnego poddania się karze nie istniała. W wyniku nowelizacji z 2015 r. dodano art.60a k.k., który stanowi podstawę do wydania wobec oskarżonego orzeczenia z zastosowaniem instytucji prawa karnego materialnego o charakterze probacyjnym w zakresie szerszym niż przewiduje to Kodeks karny. Istota przepisu art.60a k.k. została przedstawiona przy omawianiu instytucji skazania bez przeprowadzania rozprawy. Należy jedynie zauważyć, iż zgodnie z art.387§4 k.p.k. gdy zarzucany oskarżonemu czyn jest zbrodnią to nadzwyczajne złagodzenie kary będzie mogło nastąpić tylko wówczas, jeżeli wniosek zostanie złożony przed doręczeniem oskarżonemu zawiadomienia o terminie rozprawy.

Intencją autorów nowelizacji z 2015 r. było rozszerzenie zakresu przedmiotowego treści wniosku o dobrowolne poddanie się karze. Proponowali oni, aby oskarżony we wniosku o dobrowolne poddanie się karze wskazywał – tak jak dotychczas rodzaj i wymiar kary lub środka karnego – jak również ewentualną kwestię orzeczenia przepadku lub środka kompensacyjnego (art.387§1 k.p.k.). Ustawodawca podzielił stanowisko autorów nowelizacji i przyjął w ustawie z 2015 r. powyższą propozycję.

XV. Instytucja mediacji w świetle tzw. wielkiej nowelizacji k.p.k.

Nowelizacja z 2013 r. swoim zasięgiem objęła także instytucję mediacji, która spośród wszystkich form konsensualizmu przewidzianych w polskim procesie karnym ma najmniejsze zastosowanie. Wprowadzone w zakresie instytucji mediacji zmiany mają na celu wzrost liczby prowadzonych postępowań mediacyjnych i szersze ich wykorzystanie w toku procesu karnego poprzez ułatwienie stosowania tej instytucji. Celem Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego było ponadto wprowadzenie pewnych zmian i uzupełnień, które będą stanowiły gwarancję właściwego i rzetelnego

wykorzystania instytucji mediacji w postępowaniu karnym, głównie w oparciu o ustalone zasady i standardy.²⁷

Mediacja może być prowadzona z inicjatywy lub za zgodą oskarżonego i pokrzywdzonego. Konieczne jest jednak wydanie przez organ procesowy niezbędnej decyzji o skierowaniu sprawy do mediacji. W postępowaniu przygotowawczym postanowienie o skierowaniu sprawy do postępowania mediacyjnego podejmuje prokurator, zaś w postępowaniu sądowym wydaje je sąd. Nowelizacja z 2013 r. dopuściła wydanie postanowienia o skierowaniu sprawy do postępowania mediacyjnego również przez referendarza sądowego.

Nowelizacja z 2013 r. nałożyła na organy procesowe obowiązek pouczenia oskarżonego i pokrzywdzonego o możliwości skorzystania z postępowania mediacyjnego oraz poinformowania ich o celach oraz zasadach tego postępowania, jak również o treści art.178a k.p.k. (zakaz przesłuchania jako świadka mediatora co do faktów, o których dowiedział się w trakcie prowadzonego postępowania). Ustawodawca słusznie nakłada na organy procesowe obowiązek pouczenia i poinformowania uczestników postępowania o ciążących na nich obowiązkach i przysługujących im uprawnieniach w zakresie instytucji mediacji. Regulacja ta stanowi rozwinięcie ogólnej zasady wyrażonej w art.16 k.p.k. nakazującej organom prowadzącym postępowanie udzielanie niezbędnych pouczeń uczestnikom postępowania.

Pozytywnie należy również ocenić fakt wprowadzenia przez ustawodawcę zakazu dowodowego przesłuchiwania jako świadka mediatora co do faktów, o których dowiedział się od oskarżonego lub pokrzywdzonego, prowadząc postępowanie mediacyjne. Zakaz ten nie ma jednak charakteru bezwzględnego, ponieważ nie dotyczy informacji o przestępstwach, o których mowa w art.240§1 k.k. Zakaz dowodowy wprowadzony przez nowelizację z 2013 r. stanowi ważną gwarancję procesową i istotnie wzmacnia zasadę poufności charakteru mediacji.

Nowelizacja z 2013 r. wprowadziła także zmiany w katalogu podmiotów, które wyłączone są od prowadzenia postępowania mediacyjnego. Ustawodawca słusznie uzupełnił katalog podmiotów wyłączonych od prowadzenia mediacji o referendarza

²⁷ Uzasadnienie, s. 25.

sądowego, ławnika, asystenta sędziego, asystenta prokuratora oraz funkcjonariusza instytucji uprawnionej do ścigania przestępstw. Istotne znaczenie ma również usunięcie zwrotu „inna osoba zatrudniona w sądzie, prokuraturze lub innej instytucji uprawnionej do ścigania przestępstw”. Pod tym pojęciem można było rozumieć każdą osobę, która jest zatrudniona w sądzie, prokuraturze lub innej instytucji, pomimo iż wykonuje czynności nie związane ze stosowaniem przepisów prawa np. czynności administracyjne. Zwrot ten obejmował więc swoim zasięgiem zbyt szeroki katalog osób wyłączonych od prowadzenia postępowania mediacyjnego. Ponadto nowelizacja dopuszcza możliwość prowadzenia mediacji przez adwokatów, radców prawnych oraz aplikantów do tychże zawodów, co również należy oceniać pozytywnie.

Dotychczas Kodeks postępowania karnego nie wyrażał *expressis verbis* zasad postępowania mediacyjnego. Były one przede wszystkim wytworem doktryny procesu karnego. W literaturze wskazywało się na konieczność przestrzegania pewnych zasad wynikających ze specyfiki i charakteru mediacji, takich jak dobrowolność postępowania mediacyjnego, bezstronność i neutralność mediatora, akceptowalność osoby mediatora oraz reguł mediacji oraz poufnego charakteru mediacji.²⁸ Nowelizacja z 2013 r. odzwierciedla w powyższym zakresie poglądy doktryny i kodyfikuje, poprzez wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego odpowiednich regulacji prawnych, zasadę dobrowolności postępowania mediacyjnego (art. 23a§4 k.p.k.), zasadę poufnego charakteru mediacji (art.23a §7 k.p.k.) oraz zasadę bezstronności mediatora (art.23a §7 k.p.k.).

Dotychczas Kodeks postępowania karnego nie odnosił się do kwestii udostępniania akt sprawy mediatorowi. Zagadnienie to uregulowane było w art.10 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, który wskazywał że organ procesowy udostępnia informacje z akt sprawy jedynie w zakresie niezbędnym do przeprowadzenia mediacji.²⁹ Nowelizacja z 2013 r. wprowadziła tożsamą regulację prawną, jednakże na gruncie przepisów ustawowych (art.23a §5 k.p.k.). Z pewnością posunięcie ustawodawcy ma

²⁸ A.Rękas, *Mediacja w polskim prawie karnym*, Wydawnictwo Ministerstwa Sprawiedliwości, Warszawa 2011, s. 4-5.; G.A.Skrobotowicz, *Zalety mediacji karnej*, Mediator Polskiego Centrum Mediacji, Nr 59 (4/2011), s. 8-10.

²⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz.U. 2003.108.1020).

istotne znaczenie z punktu widzenia praw oskarżonego oraz pokrzywdzonego i stanowi dla nich istotną gwarancję procesową.

Nowelizacja z 2013 r. uzupełniła regulacje kodeksowe o przepisy prawne zawarte dotychczas we wspomnianym Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości. Zgodnie z art.23a§6 k.p.k. w przypadku osiągnięcia konsensusu przez strony postępowania mediacyjnego i zawarcia ugody, jest ona załączana do sprawozdania z wyników postępowania mediacyjnego. Konieczne jest podpisanie ugody przez oskarżonego, pokrzywdzonego i mediatora.

Istotne z punktu widzenia postępowania mediacyjnego są również zmiany dokonane w treści art.107 k.p.k. W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że nowelizacja z 2013 r. dopuszcza możliwość nadania klauzuli wykonalności nie tylko przez sąd, lecz także przez referendarza sądowego. Ponadto klauzula wykonalności może zostać nadana orzeczeniu podlegającemu wykonaniu w drodze egzekucji, jak również ugodzie sądowej lub pozasądowej, zawartej w postępowaniu mediacyjnym. Nowelizacja art.107 k.p.k. wskazuje również, w jakich sytuacjach sąd lub referendarz sądowy odmawia nadania klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem. Następuje to mianowicie w sytuacji, gdy ugoda jest sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa. Regulacje te stanowią ważne gwarancje procesowe dla pokrzywdzonego i ich wprowadzenie jest właściwym krokiem ustawodawcy.

XVI. Zaskarżanie wyroków konsensualnych po zmianach wprowadzonych nowelizacją z 2013 r. i 2015 r.

W ramach nowelizacji z 2013 r. dokonano również istotnej zmiany w przepisach dotyczących zaskarżania wyroków wydanych z zastosowaniem instytucji o charakterze konsensualnym. Ustawodawca zdecydował się na usunięcie z Kodeksu postępowania prawnego regulacji wyłączających stosowanie zakazu *reformationis in peius* w odniesieniu do zaskarżania wyroków wydanych przy zastosowaniu instytucji o charakterze konsensualnym przewidzianych w art. 335 k.p.k. (skazanie bez przeprowadzania rozprawy) oraz w art.387 k.p.k. (dobrowolne poddanie się karze).

Należy wskazać, że regulacja prawna będąca wynikiem nowelizacji z 2003 r. (art.434§3 k.p.k.) była przedmiotem negatywnych opinii w doktrynie procesu karnego.³⁰ Przedstawiciele doktryny niejednokrotnie wskazywali na niekonstytucyjny charakter powyższych rozwiązań.³¹ Również w orzecznictwie wskazywano, że wyłączenie stosowania zakazu *reformationis in peius* w przypadku, gdy przyczyna uchylenia wyroku nie leży po stronie oskarżonego, lecz po stronie sądu narusza przysługujące oskarżonemu konstytucyjne prawo do obrony i nie znajduje uzasadnienia w obowiązujących przepisach prawa. Wyłączenie stosowania zakazu *reformationis in peius* we wskazanym zakresie stanowi naruszenie przysługujących oskarżonemu uprawnień i godzi w jego interesy. Oskarżony nie może ponosić odpowiedzialności za uchybienia przepisom prawa materialnego lub procesowego. Odpowiedzialność taka spoczywa na organach procesowych, przede wszystkim na sędzie.³² W odpowiedzi na wyrok Trybunału Konstytucyjnego prawodawca ustawą z dnia 9 kwietnia 2010 r. zdecydował się na nowelizację art.434§3 k.p.k. i nadanie wyłączeniu stosowania zakazu *reformationis in peius* charakteru względnego. W przypadku stwierdzenia przez sąd odwoławczy przyczyn uzasadniających uchylenie orzeczenia, określonych art.439§1 k.p.k., czyli bezwzględnych przyczyn odwoławczych, nie stosuje się przepisu art.434§3 k.p.k., lecz ogólną regułę wyrażoną w art. 434§1 k.p.k. Nowelizacja z 2013 r. całkowicie usunęła z Kodeksu postępowania karnego regulacje wyłączające stosowanie zakazu *reformationis in peius* w przypadku zaskarżania wyroków wydanych z zastosowaniem instytucji o charakterze konsensualnym. To właściwe posunięcie ustawodawcy. Regulacje prawne przewidujące wyłączenie stosowania zakazu *reformationis in peius* od samego momentu ich wprowadzenia były poddawane krytyce. Niejednokrotnie podkreślano niewystarczającą precyzyjność przepisów w tym zakresie oraz ich niekonstytucyjny charakter.

Nowelizacje z 2013 r. i 2015 r. wprowadziły natomiast inne ograniczenia związane z zaskarżaniem wyroków wydanych z wykorzystaniem instytucji

³⁰ M.Klejnowska, Ograniczenia sądu odwoławczego orzekającego w sprawie karnej po wniesieniu środka zaskarżenia, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.

³¹ T.Grzegorzczak, *Wybrane zagadnienia najnowszej nowelizacji procedury karnej*, Państwo i Prawo 2003, nr 8.

³² Wyrok TK z dnia 28 kwietnia 2009 r., P 22/07, Orzecznictwo TK-Seria A 2009, nr 4, poz. 55.

o charakterze konsensualnym. Zgodnie z art.447§5 k.p.k. podstawą apelacji nie mogą być zarzuty określone w art.438 pkt 3 k.p.k. (błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, jeżeli mógł on mieć wpływ na treść orzeczenia) i art.438 pkt 4 k.p.k. (rażąca niewspółmierność kary lub niesłuszne zastosowanie albo niezastosowanie środka zabezpieczającego lub innego środka), związane z treścią zawartego porozumienia, o którym mowa w art.343 k.p.k. (skazanie bez przeprowadzania rozprawy), art.343a k.p.k. (dobrowolne poddanie się karze przed doręczeniem zawiadomienia o terminie rozprawy) i art.387 k.p.k. (dobrowolne poddanie się karze na rozprawie głównej).

Zmiany dokonane nowelizacją z 2013 r. i usunięcie wyłączeń stosowania zakazu *reformationis in peius* w odniesieniu do zaskarżania wyroków wydanych przy wykorzystaniu instytucji o charakterze konsensualnym stanowią odpowiedź ustawodawcy na liczne postulaty doktryny w tym zakresie. Tak jak już wspomniałem, wyłączenia stosowania zakazu *reformationis in peius* od samego początku ich obowiązywania były poddawane krytyce w doktrynie procesu karnego. Ustawodawca słusznie zdecydował się na zmianę przepisów w tym zakresie.

XVII. Umorzenie postępowania na podstawie art. 59a k.k.

Za nawiązującą do idei konsensualizmu należy również uznać, wprowadzoną w wyniku nowelizacji z 2013 r., instytucję procesową przewidzianą w art.59a k.k. Powyższa regulacja prawna przewiduje możliwość umorzenia postępowania na wniosek pokrzywdzonego wobec sprawcy, który nie był uprzednio skazany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, jeżeli przed rozpoczęciem przewodu sądowego w pierwszej instancji ów sprawca naprawił szkodę lub zadośćuczynił wyrządzonej krzywdzie, a toczące się postępowanie karne dotyczyło występku zagrożonego karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności, a w przypadku występku przeciwko mieniu oraz występku określonego w art.157§1 k.k. (średni uszczerbek na zdrowiu), jeżeli występki te były zagrożone karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności. Instytucja ta pozwala na zawieranie przez sprawcę czynu oraz pokrzywdzonego porozumień, które swoją treścią będą obejmowały po stronie

sprawcy czynu obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia, zaś po stronie pokrzywdzonego złożenie wniosku o umorzenie postępowania karnego. Instytucja ta w sposób bardzo wyraźny wpisuje się w idee konsensualizmu, ale przede wszystkim eksponuje ideę sprawiedliwości naprawczej, przyznając jej w tym przypadku nadrzędne znaczenie. Możliwość umorzenia postępowania na wniosek pokrzywdzonego, w zamian za naprawienie szkody lub zadośćuczynienie przez sprawcę czynu to także wyraz coraz silniejszej w polskim procesie karnym tendencji do rozszerzenia dyspozycyjności stron postępowania.

Z pewnością zawieranie porozumień karnoprosesowych w ramach instytucji określonej w art.59a k.k. będzie mogło odbywać się w ramach innej konsensualnej instytucji procesowej, a mianowicie mediacji. W jej toku strony tj. sprawca czynu oraz pokrzywdzony będą mogli dojść do wspólnego konsensusu i zawrzeć porozumienie wskazujące na sposób naprawienia szkody lub zadośćuczynienia przez sprawcę czynu oraz na zgodę pokrzywdzonego na złożenie wniosku o umorzenie postępowania karnego toczącego się wobec sprawcy czynu, w sytuacji wywiązania się przez niego z obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia.

Analizując dodany nowelizacją z 2013 r. art.59a k.k. możemy zauważyć podobieństwo tego przepisu do rozwiązania obowiązującego w przypadku jednej z instytucji o charakterze probacyjnym, jaką jest warunkowe umorzenie postępowania (art. 66 k.k.). Instytucja warunkowego umorzenia postępowania, w wyniku wprowadzonych nowelizacją z 2013 r. zmian, znajduje zastosowanie wobec sprawców czynów zabronionych zagrożonych karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności. W poprzednim stanie prawnym, warunkowe umorzenie postępowania było możliwe co do zasady wobec sprawców czynów zabronionych zagrożonych karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności. Jednocześnie w sytuacji, gdy pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, sprawca naprawił szkodę lub pokrzywdzony i sprawca uzgodnili sposób naprawienia szkody, warunkowego umorzenie mogło być zastosowane do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności. Wprowadzony do Kodeksu karnego w wyniku nowelizacji z 2013 r. art.59a k.k. zawiera istotne podobieństwa względem art.66 k.k., przede wszystkim nadając prymat zasadzie sprawiedliwości naprawczej. Jednakże instytucja

przewidziana w art.59a k.k. przewiduje dalej idące konsekwencje i przyjmuje pełen prymat zasady sprawiedliwości naprawczej. Z całą jednak pewnością obie wyżej wymienione instytucje mają zbliżony do siebie charakter i opierają się na podobnych założeniach.

Oceniając wprowadzoną w art.59a k.k. instytucję, należy wskazać również na pewien negatywny aspekt tej regulacji prawnej. Wydaje się, że owa instytucja pozwala na umorzenie postępowania w zamian za przekazanie na rzecz pokrzywdzonego sumy pieniędzy, w zamian za którą ów pokrzywdzony zgodzi się na złożenie wniosku o umorzenie postępowania. Z pewnością z punktu widzenia zasad prewencji generalnej w odczuciu społecznym, możliwość zawarcia porozumienia przez sprawcę czynu i pokrzywdzonego, w wyniku którego dojdzie do umorzenia postępowania może wydawać się niesprawiedliwa i postrzegana w ten sposób, że sprawca „za opłatą kupuje sobie” umorzenie postępowania, unikając odpowiedzialności karnej.

Należy jednakże w tym zakresie udzielić sobie odpowiedzi na pytanie, czy ważniejsza z punktu widzenia celów postępowania karnego jest idea sprawiedliwości naprawczej, czy też zasada prewencji generalnej. W mojej ocenie ustawodawca we współczesnym polskim procesie karnym nadał prymat idei sprawiedliwości naprawczej, a zatem powyższe rozwiązanie prawne należy uznać za stojące w zgodzie z obecnym modelem postępowania karnego.

Nowelizacja z 2015 r. wprowadziła do Kodeksu postępowania karnego przepis, który normuje tryb postępowania w przedmiocie wniosku pokrzywdzonego o umorzenie postępowania. Zgodnie z art.23b§1 k.p.k. w przedmiocie wniosku pokrzywdzonego o umorzenie postępowania rozstrzyga prokurator. Jeżeli jednak wniosek ten zostanie złożony po wniesieniu aktu oskarżenia to właściwym do wydania rozstrzygnięcia jest sąd. Rozstrzygnięcie prokuratora, jak i sądu ma postać postanowienia, na które zgodnie z art.23b§2 k.p.k. przysługuje zażalenie.

ZAKOŃCZENIE

Konsensualizm jest ideą nowoczesnego procesu karnego. Bez wątpienia instytucje procesowe pozwalające na zawieranie porozumień karnoprosesowych

korespondują z modelem procesu karnego wyznaczonym przez polskiego ustawodawcę, którego istotą jest kontradiktoryjność i dyspozycyjność postępowania. Zmiany dokonane nowelizacją z 2013 r. w zakresie instytucji o charakterze konsensualnym pozwalają przypuszczać, iż porozumienia karnoprosesowe znajdą zastosowanie w jeszcze większej liczbie przypadków. Jest to niezmiernie ważne z punktu widzenia prakseologii procesu karnego, gdyż konsensualizm prowadzi do odformalizowania procesu karnego i znacząco wpływa na jego skrócenie poprzez ograniczenie postępowania dowodowego.

Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego z 2013 r. dokonała zasadniczej reformy w polskim procesie karnym. Zmiany dokonane w zakresie instytucji o charakterze konsensualnym oceniam pozytywnie. Niezmiernie istotne jest przyznanie pokrzywdzonemu uprawnienia do zgłoszenia sprzeciwu wobec wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy. Pozwoli mu ono na aktywne dochodzenie swoich prawnie chronionych interesów. Dotychczasowe regulacje były w tym zakresie niewystarczające i nie przyznawały pokrzywdzonemu żadnych środków ochrony swoich praw.

Moim zdaniem nowelizacja Kodeksu postępowania karnego w zakresie instytucji o charakterze konsensualnym sprawi, iż instytucje procesowe pozwalające na zawieranie porozumień karnoprosesowych będą odgrywały coraz bardziej istotniejszą rolę w polskim procesie karnym.

Wątpliwości nasuwa jedynie próba przeprowadzenia przez polskiego ustawodawcę kolejnej nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania karnego. Wielka nowelizacja k.p.k. z lat 2013-2015 miała charakter zasadniczej reformy modelu polskiego procesu karnego. Wprowadzone w jej wyniku zmiany wydają się, co do zasady, trafne i uzasadnione. Odzwierciedlają one stanowisko przeważającej części doktryny procesu karnego oraz orzecznictwa. Uściślają obecne regulacje prawne i prowadzą do usunięcia wątpliwości interpretacyjnych. Jedną z fundamentalnych zasad dobrego prawa jest jego stabilność. Cecha jaką powinno odznaczać się prawo jest jego trwałość. Przepisy prawa nie mogą być zbyt często zmieniane i nowelizowane.³³ Argumentem przemawiającym za dokonaniem kolejnej nowelizacji

³³ L.Fuller, *Moralność prawa*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1978, s.123-124.

przepisów w zakresie instytucji o charakterze konsensualnym mogła być chęć skorygowania jedynie błędów legislacyjnych nowelizacji z 2013 r. oraz z 2015 r. Próba odwrócenia wprowadzonych zmian oraz obranego przez ustawodawcę modelu procesu karnego nie znajduje żadnego uzasadnienia merytorycznego.